

Gyűjtő: BELENCSEI SÁNDOR

Gyűjtés ideje: 1974.

TART.: KERTÉSZETI ÉPÍTMÉNYEK, CSŐSZIKONYHÓK
(KÉRDŐÍV)

8 lap

Földrajzi mutató: DORNBÓVÁR ÉS KÖRNYÉKE

Szakmutató: VII, B, 4
X

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

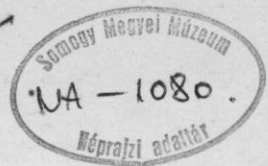
KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKÖMÉS

ATUEVETUE AZ EGYSÉGES LTK. 3087-es TETELE ALÓL

Győr-pest Néprajzi Múzeum
kiadvány

Rozsa Mariette
Kertészeti építványok, csözkünyhők.

földalpozta gyelencsér sáinds
már yd.

A földalpozás helye

Dombóvár és környéke

f ideje 1974 VI. VII. hónapokban

Lakásként a kertészeti művelés alá vont területre épített időszakos földbe vajt vagy földbe épített künyhő.

Ez régen nem volt hanem az 1950-es években létesítettek lapinkák, vizesárkok, patakok mellé konyha kertészetet és itt is itt építettek különböző künyhőket, kis szivattyú házakat, bódékat, mártóházakat, robárskákat és deszká vagy palánkfalú vagy zsuppos oldalú kalibrákat, pár évi használatra.

A szerszámok részére is a termény betakarításra vagy, hogy ez a lakás építványjé vált.

A Tsz-ek a város közelében vagy a műút ^{mentén} mellett. Régen igényt nem létesítettek mert ember vagy paraszt esetleg a városokban akadt igény vagy birtokföldön vagy a saját telken.

Bőve kivül szabadalmi kertészet is volt a kistély-melletti területen de ez néha nagy terület párhuzamos kiterjedő minta kertészet. Itt minden feltalálható volt konyha kertészet, melegágy, virágház, gyümölcs üvege, díszcserejek és ilyen fák, virág, róza stb. Az ilyen szabadalmi kertészet nyomai ma is láthatók a hajtatóház körponti fűtés épületeit még a legtöbb helyen nem bontották le. Rozsás kertészek is működtek 15-20 km körzetekben. Hajtatóház istálló lakóház, virágkiemelő magykerékkel.

lovontatással sertésöl karomfióttal és terménybe-
rakó felszereléssel. Ezek a helyi kertészek 6-10 holdas
területen intenzív gazdálkodást is folytattak.

Erőszaknyelők.

A mezőőr erőszaknyelők a határ távolabbi részére
kerültek a leginkább földbe rájt 2-3 évre szőlő épület
A pártosok munk is volt ilyen a legelőn csak nappali
használatra. A földszintre épült ilyen erőszaknyelők
csak egy nyáron volt beállítva és az ilyen nyelők
nak szalma, kispap és ragy mind, csatázás volt a teteje
és az ilyen őrzés lebontották.

A hegyerőszaknyelők a hegyköri építetett lakóépületet
és ezt időnkint tartózták is, ez állt szoba konyha
kamra, öt faház és felmér.

A sírverem alakú erőszaknyelők a hagyományos nyelők
mert ez nem került sok költségbe az előállításra
és megrészt a csőrt az idők vízontagságaitól

A mezőőrök télen is néha mejjárták a határt
és a tápanyagot megnézi, hogy minem e baja
és ha javításra szorul, hát gondosra tartatották.

A dombos helyen a part levárásmellett is építettek
ilyen feltetőre és ez más szelvény alakú esetleg
hosszúka a part mellett.

A dűnyé termelő kertész legalább kitévőre szőlő
lakás házikót kap. rendszerint kis szoba konyha
kamra. 3/3 m ~~hosszú~~ ~~hosszú~~ szobát. fele akkora
konyhat kiskamort amefle a szeszamokat helyre

Íchát a kinttartózkodás céljára csak a dűnyé kertés-
szeknek és a hegyerőszaknyelők építettek épületet.

Íchát a kinttartózkodás céljára való kis házikót se-
réppel vagy kőtrány lemezzel fedték és az egyik végén
padlás ajtó bejárattal és a padlást ~~terület~~ ott tartották
Apro' házi állatok tartatottak voltak több helyen

Az ilyen kislakóházak berendezése is ideiglenes
- így asztal pole kácsi székek is löra esetleg kis ruhás-
- láda volt Kérdőpontok.

1. A kertészeti művelés alá vont területre épült lakó kúrhoz a terü-
- letnek melyik részén helyezkedik el?

Berendezint a bejáró út mellé mellé épült vagy a te-
- rület középső részére.

2. A lakó kúrhoz milyen alaprajzi elrendezésben helyezke-
- dik el, az istálló, olaj tároló, tárolók, szerszámok kamra?

Legtöbbször a lakó rész elől az útmellé, a mellék helyiségek
- el istálló ömre épült hátrab a lakó épülettel résnel.

3. Milyen alaprajzi az épület amely a lakás célját szolgálja?

pl keskeny hosszúkás alakú falusias stíluskor

4. A földbe mélyítés mértéke?
Az ilyen mélyítés 50-60 cm mel nem mélyebb.

5. A tetőszerkezet:
Egyszerű lejtetőre készült

6. A tetővázhoz felhasznált anyag technikája?
Egercsoba, stafli, lécek, és cserep vagy deszkázva kátrány lemezzel

7. A tetőre milyen bejárat került, és milyen a tetőfedés
technikája?
Cserep vagy kátrány lemez régebben zsúpp, nád
- sás szalma vagy csútszás

8. A földborítású tető alá milyen szigetelő anyagot használtak?
Kátrány lemezt, és régen szántott fakéreg

9. Arom falak formája készítésével technikája?
Sárral simára lekenve hogy az esővizet leadja

10. A nyílászárók elhelyezése kitérőnek elhelyezése?
A bejárat az előtér végén van és néha deszka ajtóval.

11. A tüzeles a lakóter melyik részén történik?
Leginkább a kúrhoz előtt hint, és a nagyobb kúrhozknál, amely
- egyben lakókúrhoz emek az ajtó mellett közvetlen a tüze-
- lő berendezése a füst elvezetés az ottlévő nyíláson

12. A bútorok elhelyezése?
Az ágyak kitérő felől oldalt legbelül a szekrény kácsi az asz-
- tal a tűzhely mellett közvetlen, székek az ágy előtt is az
- asztal mellett, az asztal fölött az edény polk és egyéb tárgyak

13. Az építmeny hány termelési idejére szolgál évenként?^{4.}
és milyen felújítást végeznek rajta?

A nagyobb építmeny több évre szolgál és ez tartósabb és költségesebb a kiállításra. Idején kezdettől mindig renoválják.

A lakókünyhöz tartozó istállók ólak szerszám-
tárolók és termény tárolók.

14. A fenti épületek milyen anyagból készültek?

1. Téglá vagy vályog vagy deszka falból, régen kőből
kial vassó vagy ~~deszka~~ fonalissal is besározva.

15. Faltechnikájuk?

Téglá rakás vagy vályog, deszka, vagy sárosított fonyás.

16. Tetőszerkezetük

Eserep, vagy deszka hátérny lemerrel behúva, vagy rüppes
és ehhez való elrendezés feltetős is néha.

17.18 Nyílászáró anyaga és elhelyezése?

Deszkából készült és elől a végen elhelyezve.

19. Az istálló alaprajza és elrendezése?

Leginkább a lakókünyhöz ragasztva épül vagy hat-
rálts kisse, a bejárati ajtó a jörség felé nyílik.

20. A sertésöl alaprajza elrendezése

Ex közvetlen az istálló mellett deszkából vagy kőből

21. A tyúköl alaprajzi elrendezése

Földbe vájt veremöl a sertésöl mellett.

22. A termény tároló alaprajzi elrendezése

Ex feltetős felső alakú szembe a lakókünyhöz

1. A növények növekedését elősegítő létesítmények:

2. A melegágyak elhelyezése és a védőkerítés szolgáló kerítés
mérték és anyaga?

A melegágyak elhelyezése lakó épület közvetlen közelébe
helyezik. A védőkerítés északról, keletre nyugatra

3. szarvas kerítés ^{erős} alakú kitérítés magasságával
kal, rüppel, vesszővel szalma szálakkal becsapottak a növe-
szálakkal közben. A északi, keleti, nyugati szelektől védve
dehől szabadon áll napsütésre.

24. A melegítő timnok: ?

Földbe mélyített egy méter mélyen fonott oldalal

25. A melegítő alá használt trágya mennyisége mennyi?
A melegítő alá használt, friss szalmát tényleg vagy lótrágya
40 centi vastagon terítve és erre jön föld kompost trágyán

26. A gondoskítóhoz használatos eszközök?
Az üvegerett ablak keretek és a c. ábra szerinti szellőző

27. A hajtató házak elhelyezése.

Félre néző ablakos tető fűthető berendezéssel.

28. A hajtató házak építéséhez használatos anyagok és az
építmények alaprajzi méretei:

A hajtató házak már szilárdabb anyagból készülték
"virveto" résszel kitámasztható ablakkal mint a meleg-
ágyak kitámasztója xruppszönyeggel befödve a hideg ellen
vályogból vagy téglából kirakott tűztoronnyal 6-8 m hosszant
A fűtést kőfűtke zárja, hajtató a meleget az egész építmény
10 méter 12 méterrel nem hosszabb, napjente korlecsedik a
xruppszönyeg is a hideg ellen takarva van úgy mint a meleg-
ágyak ezek is xruppszönyeggel vannak takarva.

29. A blokkágyak használati mérete alaprajza:

úgyan olyan méretűek mint a földbe vert rőveket.
a blokk ágyak deszkára is egy méretűek.

30. Hajtató házakhoz és a blokkágyakhoz használatos eszközök?

Műanyagokhoz az ablak és a védőszőnyeg a főzők és a támasztó lé-
csőszaknyitók:

31. A határok melyik részei vannak állandó jellegű csőszak-
nyitók és minék az öregekre vannak?

Az állandó határorszámra szolgáló csőszaknyitók a termény fedő-
anyagú földszintes kúnyhóttól. A 3 sz. ábra vagy 4 sz. ábra az építmény

32. Milyen alaprajzúak?

úgyan az mint a 2 sz. és a 4 sz. alaprajzúak

33. Amelyben nem kúnyhótt formájúak oktat a falanyag
miből készült?

A falanyag téglá, vályog szilárd anyag is az az más nem
csőszaknyitók, hanem körületi építmény

34. A tetőszekkeret típusa?

Szarvifas szelvényes épületek.

35. A híjarat?

Kütrány-lemez vagy cserép.

36. A kúnyhó becsuklése? pl

agg, asztalka, löta, kúnyvályha és polca.

37. A kúnyhót a csőz vagy az őt felfogadó körösség építette?

A kúnyhót mindenféle típusban a körösség építette és ehhez valamilyen képen hozzá kellett járulni fűdarabon vagy szitán a körösségnek fűró-faragó vagy más egyéb segítőeszközökkel. A legáltalánosabb a földbe vájt verem kúnyhó, mert ez tartós és védelmet nyújt minden időjárás viszonyok között.

38. Ideiglenes csőzkúnyhót milyen növénykörösségre építettek vagy építenek ma?

pl képen csak határörzségre építettek ideiglenes vagy állandó jellegű csőzkúnyhót uradalmaiknál, dohánygyűmölcs, kukorica, halántó, szőlőörzségre.

A falusi körösség a távoli határörzségre épített kúntöröző típusú csőzkúnyhót, vagy kistanyaházat, hogy az ott dolgozóknak is legyen menedéke a vihar után míg felszerelt háza építés is volt.

Az uradalmaiknál mindenféle terményörzsét, ipari vagy egyéb határörzségre hárítja és ha szükség volt akkor állítottak segédcsövet. Az ideiglenes csőzkúnyhó itt volt leginkább alkalmazva az 1-1 ábra szerint és ezt le is bontották a termény betakarítása után.

A merőcsőzőknek is volt ideiglenes 1 ábra szerinti csőzkúnyhója ha sétsírt volt a határterület és ezek beendezés nélküliek voltak csak az úgynevezett bebújókúnyhók.

A tetőfedő híjarat anyaga szalma, szűp, nád, szalma és gázszarvák, a vihar után ezek veséhesek voltak a villámcsapás miatt mert a sikkerőn gyakran belevágott a villám és ez ellen úgy is védekeztek, hogy a vasanyagot szerszámokat nem vitték a kúnyhó közelébe hanem legalább 20-30 méterre távol lerakták mert minden csőzkúnyhóba bebújtak a merőműközők, a szerszámokat távol lerakva.

39. Az ideiglenes csőzkúnyhókat az építője a csőz, vagy az őt felfogadó?

40. A falusi határosok idősebbek künyhőit leginkább
a csőz magy építette, ha a rendelkezésre állt a felhaszná-
landó anyag mert ehhez nem kellett különösebb szakértelme-
re, az a faanyag és a tetőfödém anyag rendelkezésre állt
Az ilyenek berendezés üléspadka is fekvőhely önmagában
kiképerve.

40. A használat időtartalma: 18

A kukorica sept 1- okt 10-ig 5 hét. A gyümölcs az ércskerdelőtől
a betakarításig.

41. A berendezés is a túrelő berendezés:

Az idősebbek künyhőben nem tűzeltek hanem inkább
a künyhő előtt szabad tűzelés.
Az állandó jellegű künyhőben az ajtó mellett mindig
sarokban kálha vagy spartbund tűrőhely van, és emellett
a füst elvezetés oldalt vagy a tetőn kiskeménnyel
vagy füstcsővel vezetik ki a füstöt.

A földszinti gyűléshely tető anyagú künyhő tűrő-
hely volt és a szélben nem lehetett a közelben tűret rak-
ni, mert sokszor a járőkelők kőbor-cigányok
is a csingtevő kamara gzerkek felgyújtották a magára
hagyott künyhőt.

42. Az őrzött növény beírás után mi lesz a künyhővel?
18 Lebonnyák is csak abban az esetben hagyják meg
ha az tartós jobban anyagból készült és ha erre a követke-
ző évben újabb termény örzésre szükséges lesz.

Itt emeltem meg hogy erre a vidékre a hegyes-
sők rézére lakóházat épített a hegykörség is ez áll
1 szoba 3x3 m konyha 2/150 mteres kamra 2/150 öl felszerelt
Sokféle ilyen tanyai házi is idősebbek és idősebbek örezi
künyhő van, és pártos künyhők különféle típusai
találhatók voltak a száraz leje óta.

Abban a körzetben ahol a határ távol van a falutól
ott kis csősházat építettek 1 szobával és 2 50/2 50 és
is 2-3x szobákra felszerelt, és ez a falusi merei munká-
sok rézére is szolgált sőt itatókút is volt a lovakkal
és a munkásoknak ez a legelő csősház néven is szerepelt

A künghök népi nevei.

Csöszkünghö, Földkünghö, kertiskünghö, bolgárkünghö
 Johánycsöz künghö, Jimyiskünghö, Csizgánkünghö
 veremkünghö, Rebujókünghö, Deszkakünghö, Partik
 hö, Pütrikünghö, magyarasat. Kúszalékoskünghö
 A földkünghö az földbeviajt künghö, a verem künghö
 az is tetjü. A ideiglenes künghö náid, züpp
 néma szalma tetös, künghö er bebujó künghö is
 A kúszalékos künghö tetetje néma, szalma, társ is k
 kotina sárbot, csak kúszalékosan befödve.
 A parti künghö, a part mellé építve féttelöre.
 Er állando jelleghü is, csöz és pártos künghö en
 Pütri künghö, a földbe méfitt fallal is rendez sze
 fás tetövel. 1905 ben láttam Márlompuntán ismét
 Pántos is Téghis künghö, ifjú lakóépület is van csöz.
 A cipánkünghö, csöz keréket vagy dűcsöket a földbe ver
 nek is ezt beföldelik a tetjét beboroznak, csöldalt is
 is füst kivezető lyukat hagynak is kiz az oláh cipánkünghö
 kiz, a földön alszának takaró rongyokkal alajuk is
 A kertiseti építmények is kütönböző típusra kiz
 tek. A legújabb ifjú tanyá file. A Tszek verem
 lakó künghö is azt át vontatják a szűkebb helyekre
 is ez a legmodernebb örsökünghö, mert min
 helyhez költve.

öme állította

Gelenis és Sándor
márnyodias

Jombóvár 974 V. 29.